

Huilende madonna's, zonne-wonderen en vliegende schotels. Je kunt je afvragen waarom mensen zo graag en vol overtuiging geloven in dergelijke wonderbaarlijke fenomenen. En dat nog wel in een tijdperk waarin wetenschappelijke kennis voor steeds meer mensen toegankelijk wordt.

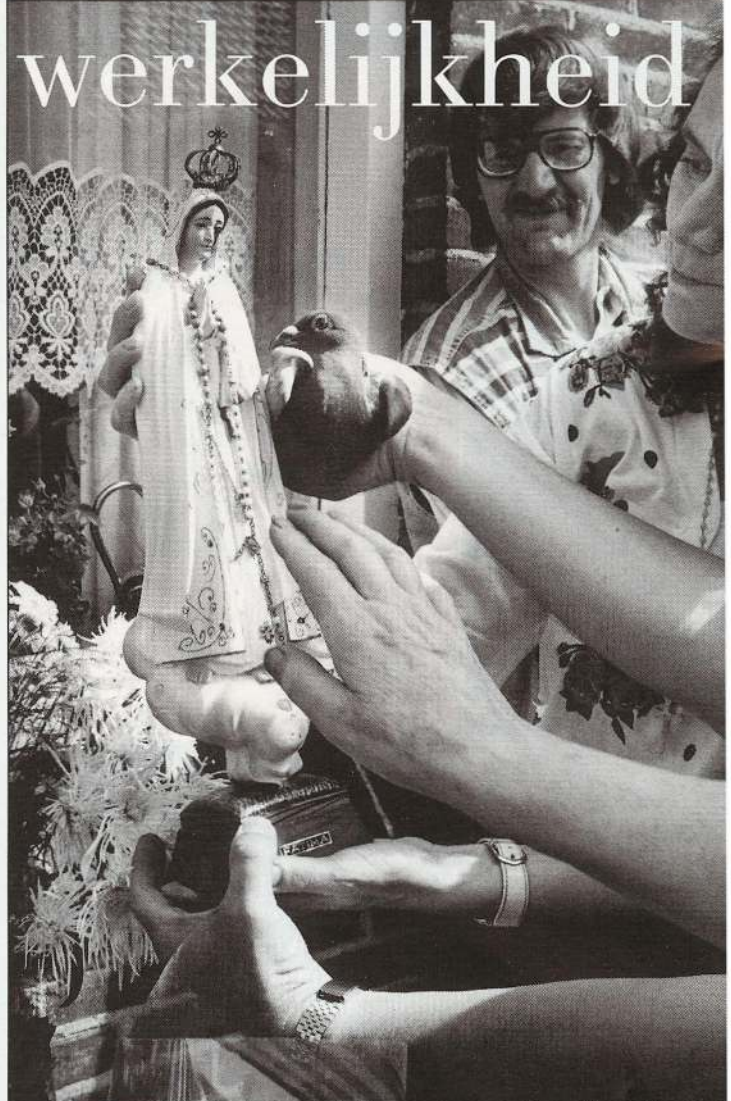
De wonderere werkelijkheid

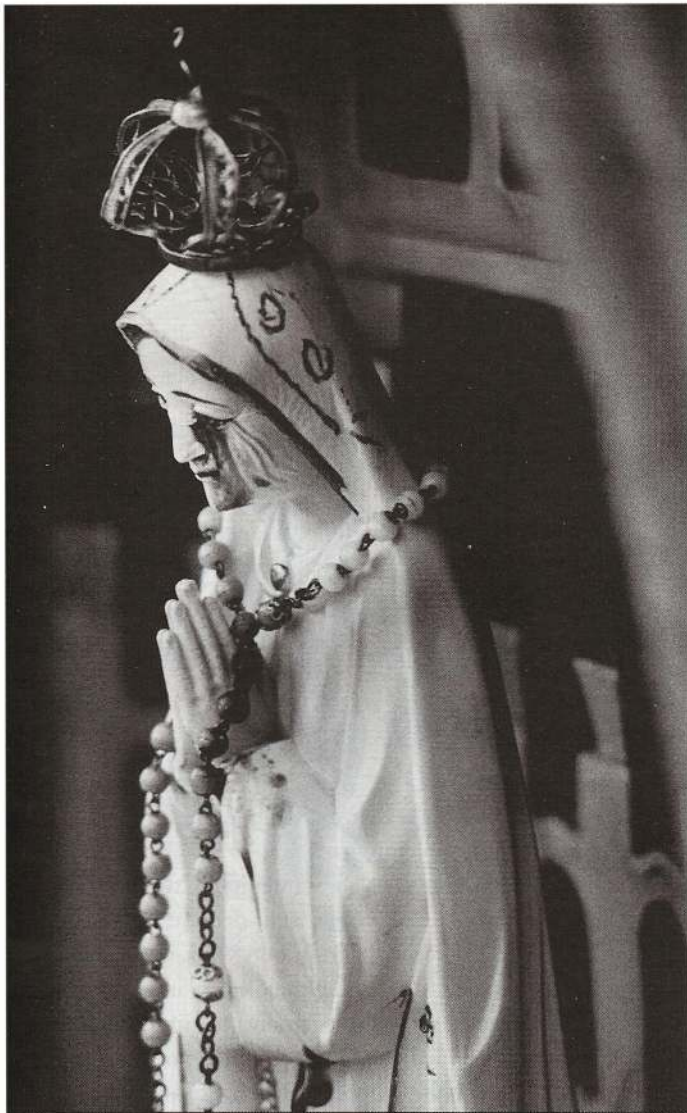
Welke fysieke werkelijkheid de basis vormt van de recente gebeurtenissen rond een Maria-beeld in Limburg, zou via chemische analyse bepaald kunnen worden en na diepgaand onderzoek zou bovendien kunnen worden vastgesteld welke menselijke handelingen een rol hebben gespeeld. Psychologisch is de uitslag van dergelijk speurwerk nauwelijks interessant. Psychologie gaat over mensen en van mensen is bekend dat ze werkelijkheden creëren, in die zin dat ze zich gedragen volgens het idee dat ze van de werkelijkheid hebben. Charles Dickens kwam al tot het inzicht dat dingen die nooit gebeuren vaak een veel groter effect hebben op mensen dan dingen die wel gebeuren. In de sociale psychologie is dit idee het meest pregnant geformuleerd door W. I. Thomas: *'If men define situations as real they are real in their consequences.'* Ook irrealistische angst is een voldoende basis voor paniek en de gevolgen ervan zijn even desastreus.

Wat wij als werkelijkheid zien wordt in hoge mate bepaald door de cultuur waarin wij zijn opgenomen. Dat betekent voor onze samenleving dat ook veel culturele invloeden van buitenaf van invloed kunnen zijn. Wij leven immers in een smeltkroes van culturen en kunnen mede zelf bepalen wat we als werkelijkheid wensen te accepteren. Daarbij hebben we de neiging ruimdenkend te zijn over de mening van anderen. We begrijpen elkaar in de beperktheid van elkaars visies. Dat geeft ruimte voor de meest wonderlijke en de meest buitenissige opvattingen en interpretaties. Toen Nederland zich nog keurig in verzuild verband voortbewoog, was niet alleen helder wat men geloven moest maar vooral ook wat men niet geloven mocht.

De huilende Madonna van Limburg kan men allereerst zien als een katholiek cultureel fenomeen. Italië is al decennia lang de bakermat van huilende Madonna's. Het is daar een gevestigde traditie. De recente publiciteit rond enkele nieuwe gevallen heeft minstens het interpretatiekader voor de Limburgse variant mede bepaald. In de katholieke traditie zijn wonderlijke gebeurtenissen toegestaan, al valt vooral de terughoudendheid van het officiële instituut in dergelijke zaken op. Slechts zelden wordt een wonder erkend en gelovigen wordt nooit voorgeschreven erin te geloven. Dat blijft een kwestie van persoonlijke overtuiging en inzicht.

Niet zozeer de katholieke traditie, maar vooral het huidige tijdsgewricht lijkt de basis voor een wonderere werkelijkheid. Er is een wijdverbreid besef dat dé werkelijkheid niet bestaat en dat men er ook niet naar moet zoeken. Het leven wordt een bewust-

zijnsexperiment en de hedendaagse *New Age* religie biedt de gelegenheid dat experiment aan te gaan. Men zoekt in zichzelf en koestert de eigen waarheid als de laatste wetenschap.

DE ZON DRAAIT ALLEEN VOOR GELOVIGEN Maar waarom geloven bepaalde mensen dingen die volgens anderen onzinnig en volstrekt irrealistisch zijn? De hypothese dat een gebrek aan realiteitsbesef bepalend zou zijn, is in zijn volle omvang nauwelijks nog te handhaven. De vraagstelling in een bekend onderzoek onder hedendaagse *New Age* adepten (T. Luhrmann, *The persuasions of the Witch's craft*) luidt dan ook: 'Hoe is het mogelijk dat intelligente, goed opgeleide en overigens zo aardige en reële mensen wonderlijke dingen kunnen geloven waar hun medeburgers de wenkbrauwen bij fronsen?' Een eerste antwoord, zo bleek reeds, kan men zoeken in de cultuur waarin mensen leven. Mensen zijn geneigd het op te nemen voor hun familieleden en zullen eerder geloof hechten aan de meningen van hun vrienden. De grenzen die men trekt, zijn vaak heel subtiel. In een documentaire over de Maria-bedevaart in Medjugorje, de befaamde bedevaartplaats in Bosnië-Herzegowina die de laatste jaren door oorlog aan het beeld onttrokken is, geschiedt een zogenaamd zonne-wonder. Mensen zien plotseling hoe de zon gaat draaien en ervaren dat als een vingerwijzing Gods. Men huilt en bidt, enkele vrouwen bezwijmen onder de druk van deze bovennatuurlijke ervaring. Het opmerkelijke in deze filmopname is nu dat alleen een groepje Ierse toeristen deze ervaring deelachtig wordt. Iets verderop ziet men andere bedevaartgangers, naar men mag aannemen even devoot en toegewijd, zonder blikken of blozen voorbijlopen. Zelfs een zonne-wonder blijkt een zeer lokale gebeurtenis. Alleen in de kleine kring van gelovigen draait de zon. Ook medegelovigen blijven daarbuiten.

Nu zou men kunnen denken dat onwerkelijke verwachtingen te zijner tijd door de zich opdringende werkelijkheid afgestraft zullen worden en vervolgens geleidelijk verdwijnen. Volgens een vermaard sociaal-psychologisch onderzoek (*When prophecy fails*) blijkt eerder het tegendeel het geval. In de jaren vijftig participeerde Leon Festinger met enkele studenten in een religieuze beweging die gedragen werd door de voorspelling dat binnen enkele maanden de wereld zou vergaan en vliegende schotels hen zouden komen ophalen om naar een nieuwe wereld te vertrekken. Toen de wereld niet verging en de verwachte schotels uitbleven, zou men het einde van de beweging verwacht hebben. Het tegendeel bleek het geval. Toen de profetie niet uitkwam, gingen de gelovigen juist proberen anderen te overtuigen van de juistheid ervan. Het blijkt dat juist dan een missioneringsdrang ontstaat. Waar de fysieke werkelijkheid te kort schiet, doet men een toenemend beroep op de sociale werkelijkheid, die men overigens zelf geconstrueerd heeft. Wat niet waar is, kan men altijd nog geloven en het geloof verzet tenslotte bergen.

Dat betekent niet dat wat mensen als reëel ervaren daarmee wijs en verstandig is. Wie bergen verzet, loopt het gevaar zich te vertillen. Freud waarschuwde al voor de 'Allmacht der Gedanken'. Wie de wereld anders denkt, verandert de wereld daarmee nog niet. Toch zijn we er toe veroordeeld een wereld te bedenken. Zo leven we hoe dan ook in een wondere wereld. ●